ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ

Ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας.

Ἀθανάσιον ἐπαινῶν, ἀρετὴν ἐπαινέσομαι. ταὐτὸν γὰρ ἐκεῖνόν τε εἰπεῖν, καὶ ἀρετὴν ἐπαινέσαι· ὅτι πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν εἶχε τὴν ἀρετήν, ἢ τόγε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἔχει. Θεῷ γὰρ ζῶσι πάντες οἱ κατὰ Θεὸν ζήσαντες, κἂν ἐνθένδε ἀπαλλαγῶσι· καθ' ὃ καὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἀκούει Θεός, ὁ Θεός, ὡς οὐ νεκρῶν Θεός, ἀλλὰ ζώντων. ἀρετὴν δὲ ἐπαινῶν, Θεὸν ἐπαινέσομαι, παρ' οὗ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἀρετή, καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἀνάγεσθαι, ἢ ἐπανάγεσθαι, διὰ τῆς συγγενοῦς ἡμῖν ἐλλάμψεως. πολλῶν γὰρ ὄντων ἡμῖν καὶ μεγάλων, οὐ μὲν οὖν εἴποι τις ἂν ἡλίκων καὶ ὅσων, ὧν ἐκ Θεοῦ ἔχομέν τε καὶ ἕξομεν, τοῦτο μέγιστον καὶ φιλανθρωπότατον, ἡ πρὸς αὐτὸν νεῦσίς τε καὶ οἰκείωσις. ὅπερ γάρ ἐστι τοῖς αἰσθητοῖς ἥλιος, τοῦτο τοῖς νοητοῖς Θεός. ὁ μὲν γὰρ τὸν ὁρώμενον φωτίζει Κόσμον, ὁ δὲ τὸν ἀόρατον. καὶ ὁ μὲν τὰς σωματικὰς ὄψεις ἡλιοειδεῖς, ὁ δὲ τὰς νοερὰς φύσεις θεοειδεῖς ἀπεργάζεται. καὶ ὥσπερ οὗτος τοῖς ὁρῶσι καὶ τοῖς ὁρωμένοις, τοῖς μὲν τὴν τοῦ ὁρᾷν, τοῖς δὲ τὴν τοῦ ὁρᾶσθαι παρέχων δύναμιν, αὐτὸς τῶν ὁρωμένων ἐστὶ τὸ κάλλιστον, οὕτω Θεὸς τοῖς νοοῦσι καὶ τοῖς νοουμένοις, τοῖς μὲν τὸ νοεῖν, τοῖς δὲ τὸ νοεῖσθαι δημιουργῶν, αὐτὸς τῶν νοουμένων ἐστὶ τὸ ἀκρότατον, εἰς ὃν πᾶσα ἔφεσις ἵσταται, καὶ ὑπὲρ ὃν οὐδαμοῦ φέρεται. οὐδὲ γὰρ ἔχει τι ὑψηλότερον, ἢ ὅλως ἕξει, οὐδὲ ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς καὶ διαβατικώτατος, ἢ πολυπραγμονέστατος. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον. καὶ οὗ γενομένοις, πάσης θεωρίας ἀνάπαυσις. ᾧτινι μὲν οὖν ἐξεγένετο διὰ λόγου καὶ θεωρίας διασχόντι τὴν ὕλην, καὶ τὸ σαρκίον τοῦτο εἴτε νέφος χρὴ λέγειν, εἴτε προκάλυμμα διαπτύξαντι, Θεῷ

συγ-

συγγενέσθαι καὶ τῷ ἀκραιφνεστάτῳ φωτὶ κραθῆναι, καθόσον ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει, μακάριος οὗτος, τῆς τε ἐντεῦθεν ἀναβάσεως καὶ τῆς ἐκεῖσε θεώσεως· ἣν τὸ γνησίως φιλοσοφῆσαι χαρίζεται, καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν ὑλικὴν δυάδα γενέσθαι, διὰ τὴν ἐν τῇ Τριάδι νοουμένην ἑνότητα. ὅστις δὲ ὑπὸ τῆς συζυγίας χείρων ἐγένετο, καὶ τοσοῦτον τῷ πηλῷ συνεχέθη, ὡς μὴ δυνηθῆναι ἐμβλέψαι πρὸς τὰς τῆς ἀληθείας αὐγάς, μηδ' ὑπὲρ τὰ κάτω γενέσθαι γεγονὼς ἄνωθεν καὶ πρὸς τὰ ἄνω καλούμενος, ἄθλιος οὗτος ἐμοὶ τῆς τυφλώσεως, κἂν εὐροῇ τοῖς ἐνταῦθα, καὶ τούτῳ πλέον, ὅσῳπερ ἂν μᾶλλον ὑπὸ τῆς εὐροίας παίζηται, καὶ πείθηται ἄλλο τι καλὸν νομίζειν παρὰ τὸ ὄντως καλόν, πονηρὸν πονηρᾶς δόξης καρπὸν δρεψάμενος, ἢ ζόφον κατακλεισθῆναι, ἢ ὡς πῦρ ἰδεῖν, ὃν ὡς φῶς οὐκ ἐγνώρισε. ταῦτα ὀλίγοις μὲν ἐφιλοσοφήθη καὶ τῶν νῦν καὶ τῶν πάλαι· (ὀλίγοι γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ πάντες πλάσματα) Νομοθέταις, Στρατηγοῖς, Ἱερεῦσι, Προφήταις, Εὐαγγελισταῖς, Ἀποστόλοις, Ποιμέσι, Διδασκάλοις, παντὶ πνευματικῷ πληρώματι καὶ συστήματι, ἐν δὲ τοῖς πᾶσι, καὶ τῷ νῦν ἐπαινουμένῳ. τίνας δὴ λέγω τούτους; οἷον τὸν Ἐνὼχ ἐκεῖνον, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τοὺς δώδεκα Πατριάρχας, τόν τε Μωϋσέα, τὸν Ἀαρών, τὸν Ἰησοῦν, τοὺς Κριτάς, τὸν Δαβίδ, τὸν Σολομῶντα μέχρι τινός, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τοὺς πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας Προφήτας, τοὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. καὶ τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα τῇ τάξει, ἀλλὰ πρῶτα τῇ ἀληθείᾳ, ὅσα περὶ τὴν Χριστοῦ σάρκωσιν, ἤτοι πρόσληψιν, τὸν πρὸ τοῦ φωτὸς λύχνον, τὴν πρὸ τοῦ Λόγου φωνήν, τὸν πρὸ τοῦ μεσίτου μεσίτην, μεσίτην παλαιᾶς διαθήκης καὶ νέας, Ἰωάννην τὸν πάνυ, τοὺς Χριστοῦ μαθητάς, τοὺς μετὰ Χριστόν, ἢ λόγῳ προκαθαρθέντας, ἢ διὰ λόγου φανερωθέντας, ἢ διὰ σημείων γνωρισθέντας, ἢ τελειωθέντας δι' αἵματος. τούτων Ἀθανάσιος, τοῖς μὲν ἡμιλλήθη, τῶν δὲ μικρὸν ἀπελείφθη, ἔστι δὲ ὧν καὶ

ὑπερί-

ὑπερέχων, εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ τῶν μὲν, τὸν λόγον, τῶν δὲ, τὴν πρᾶξιν, τῶν δὲ, τὸ πρᾶον, τῶν δὲ, τὸν ζῆλον, τῶν δὲ, τοὺς κινδύνους, τῶν δὲ, τὰ πλείω, τῶν δὲ, ἅπαντα μιμησάμενος. καὶ ἄλλο ἀπ' ἄλλου λαβὼν, ὥσπερ οἱ τὰς μορφὰς μεθ' ὑπερβολῆς γράφοντες, καὶ εἰς μίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν συναγαγὼν, ἓν ἀρετῆς εἶδος ἐκ πάντων ἀπηκριβώσατο. τοὺς μὲν ἐν λόγῳ δεινοὺς τῇ πράξει, τοὺς πρακτικοὺς δὲ, τῷ λόγῳ νικήσας. εἰ βούλει δὲ, λόγῳ μὲν, τοὺς εὐδοκίμους ἐν λόγῳ, πράξει δὲ, τοὺς πρακτικωτάτους ὑπερβαλών. καὶ τοὺς μὲν κατ' ἀμφότερα μέσως ἔχοντας, τῷ περὶ τὸ ἕτερον ὑπερβάλλοντι, τοὺς δὲ καθ' ἕτερον ἄκρους, τοῖς ἀμφοτέροις παραδραμών. καὶ εἰ μέγα τοῖς προλαβοῦσι τὸ παράδειγμα τούτῳ γενέσθαι τῆς ἀρετῆς, οὐχ ἧττον εἰς εὐφημίαν τῷ ἡμετέρῳ καλῷ, τὸ τοῖς μετ' αὐτὸν γενέσθαι παράδειγμα. πάντα μὲν δὴ τὰ ἐκείνου λέγειν τε καὶ θαυμάζειν μακρότερον ἂν εἴη τυχὸν ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν τοῦ λόγου, καὶ ἱστορίας ἔργον, οὐκ εὐφημίας. ἃ καὶ ἰδίᾳ παραδοῦναι γραφῇ παίδευμά τε καὶ ἥδυσμα τοῖς εἰς ὕστερον, εὐχῆς ἔργον ἐμοὶ, ὥσπερ ὃν ἐκεῖνος Ἀντωνίου τοῦ θείου βίον συνέγραψε τοῦ μοναδικοῦ βίου νομοθεσίαν, ἐν πλάσματι διηγήσεως. ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν τῶν ἐκείνου διεξελθόντες, καὶ ὅσα χαρίζει ἡμῖν ἡ μνήμη νῦν ὡς γνωριμώτερα, ἵνα τόν τε ἡμέτερον ἀφοσιωσώμεθα πόθον, καὶ τῇ πανηγύρει τὸ εἰκὸς ἐκπληρώσωμεν, τὰ πλείω δὲ τοῖς εἰδόσι παρήσωμεν. οὐ δὲ γὰρ ἄλλως ὅσιον οὐδὲ ἀσφαλὲς, ἀσεβῶν μὲν βίους τιμᾶσθαι ταῖς μνήμαις, τοὺς δὲ εὐσεβείᾳ διενεγκόντας, σιωπῇ παραπέμψασθαι, καὶ ταῦτα ἐν πόλει, ἣν μόλις ἂν καὶ πολλὰ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα σώσειεν, ὥσπερ τοὺς ἱππικοὺς, καὶ τὰ θέατρα, οὕτω δὴ καὶ τὰ θεῖα παίζουσαν. Ἐκεῖνος ἐτράφη μὲν εὐθὺς ἐν τοῖς θείοις ἤθεσι καὶ παιδεύμασιν, ὀλίγα τῶν ἐγκυκλίων φιλοσοφήσας, τοῦ μὴ δοκεῖν παντάπασι τῶν τοιούτων ἀπείρως ἔχειν, μηδὲ ἀγνοεῖν ὧν ὑπεριδεῖν ἐδοκίμασεν. οὐ γὰρ ἠνέσχετο τὸ τῆς φύσεως εὐφυὲς καὶ φιλότιμον, ἐν τοῖς ματαίοις ἀσχοληθῆναι, οὐδὲ

παθ-

ἑαυτὸν παθεῖν τῶν ἀθλητῶν τοῖς ἀπείροις, οἳ τὸν ἀέρα πλεῖα παίοντες ἢ τὰ σώματα, τῶν ἄθλων ἀποτυγχάνουσι. καὶ πᾶσαν μὲν παλαιὰν βίβλον, πᾶσαν δὲ νέαν ἐκμελετήσας, ὡς οὐδεὶς ἕτερος, πλουτεῖ μὲν θεωρίαν, πλουτεῖ δὲ βίου λαμπρότητα, καὶ πλέκει θαυμασίως ἀμφότερα, τὴν χρυσῆν ὄντως σειρὰν καὶ τοῖς πολλοῖς ἄπλοκον, βίῳ μὲν ὁδηγῷ θεωρίας, θεωρίᾳ δὲ σφραγῖδι βίου χρησάμενος. ἀρχή τε γὰρ σοφίας φόβος Κυρίου, οἷόν τι πρῶτον σπάργανον· καὶ σοφία τὸν φόβον ὑπερβᾶσα, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην ἀναβιβάσασα, Θεοῦ φίλους ἡμᾶς, καὶ υἱοὺς ἀντὶ δούλων ἐργάζεται. Τραφεὶς δὲ οὕτω καὶ παιδευθείς, ὡς ἔδει γε καὶ νῦν τοὺς λαοῦ προΐστασθαι μέλλοντας, καὶ τὸ μέγα Χριστοῦ σῶμα μεταχειρίζεσθαι κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ βουλήν τε καὶ πρόγνωσιν, ἣ πόρρωθεν καταβάλλεται τῶν μεγάλων πραγμάτων τὰς ὑποθέσεις, τῷ μεγάλῳ βήματι τούτῳ ἐγκαταλέγεται, καὶ τῶν ἐγγιζόντων εἷς τῷ ἐγγίζοντι Θεῷ γίνεται, καὶ τῆς ἱερᾶς ἀξιοῦται στάσεώς τε καὶ τάξεως, καὶ πᾶσαν τὴν τῶν βαθμῶν ἀκολουθίαν διεξελθών, ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, τὴν τοῦ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν. καὶ οὐκ ἔχω λέγειν πότερον ἀρετῆς ἆθλον, ἢ τῆς Ἐκκλησίας πηγὴν καὶ ζωὴν τὴν ἱερωσύνην λαμβάνει. ἔδει γὰρ ἐκλείπουσαν ταύτην τῷ δίψει τῆς ἀληθείας, ὥσπερ τὸν Ἰσμαὴλ ποτισθῆναι, ἢ ὥσπερ τὸν Ἠλίαν ἐκ τοῦ χειμάῤῥου, κατεψυγμένης ἀνομβρίᾳ τῆς γῆς, ἀναψύξαι· καὶ μικρὰ ἀναπνεύσασαν ἀναζωοποιηθῆναι, καὶ σπέρμα τῷ Ἰσραὴλ ὑπολειφθῆναι, ἵνα μὴ γενώμεθα ὡς Σόδομα καὶ Γόμοῤῥα, ὧν περιβοητοτέρα μὲν ἡ κακία, περιβοητοτέρα δὲ ἡ ἀπώλεια, πυρὶ καὶ θείῳ κατακαυθέντων. διὰ τοῦτο ἠγέρθη κέρας σωτηρίας ἡμῖν, ἤδη κειμένοις, καὶ λίθος ἀκρογωνιαῖος συνδέων ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις ἡμᾶς ἐνεβλήθη κατὰ καιρόν, ἢ πῦρ καθαρτήριον τῆς φαύλης ὕλης καὶ μοχθηρᾶς, ἢ πτύον γεωργικόν, ᾧ τὸ κοῦφον τῶν δογμάτων καὶ τὸ βαρὺ διακρίνεται, ἢ μάχαιρα τὰς τῆς κακίας ῥίζας ἐκτέμνουσα. καὶ ὁ λόγος εὑρίσκει τὸν

ἑαυ-

ἑαυτοῦ σύμμαχον, καὶ τὸ Πνεῦμα καταλαμβάνει τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ
πνεύσοντα. οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα, ψήφῳ τοῦ λαοῦ παντὸς,
οὐ κατὰ τὸν ὕστερον νικήσαντα πονηρὸν τύπον, οὐδὲ φονικῶς τε καὶ
τυραννικῶς, ἀλλ' Ἀποστολικῶς τε καὶ πνευματικῶς ἐπὶ τὸν Μάρ-
κου θρόνον ἀνάγεται, οὐχ ἧττον τῆς εὐσεβείας, ἢ προεδρείας ἐκεί-
νου διάδοχος. τῇ μὲν γὰρ πολλοστὸς ἀπ' ἐκείνου, τῇ δὲ εὐθὺς
μετ' ἐκεῖνον εὑρίσκεται. ἣν δὴ καὶ κυρίως ὑποληπτέον διαδο-
χήν. τὸ μὲν γὰρ ὁμόγνωμον, καὶ ὁμόθρονον. τὸ δὲ ἀντίδοξον,
καὶ ἀντίθρονον. καὶ ἡ μὲν, προσηγορίαν, ἡ δὲ, ἀλήθειαν ἔχει
διαδοχῆς. οὐ γὰρ ὁ βιαζόμενος, ἀλλ' ὁ βιασθεὶς, διάδοχος. οὐ
δ' ὁ παρανομήσας, ἀλλ' ὁ προβληθεὶς, ἔννομος, οὐδὲ ὁ τἀναν-
τία δοξάζων, ἀλλ' ὁ τῆς αὐτῆς πίστεως. εἰ μὴ οὕτω τις λέγοι διά-
δοχον, ὡς νόσον ὑγιείας, καὶ φωτὸς σκότος, καὶ ζάλην γαλήνης,
καὶ συνέσεως ἔκστασιν. ἐπεὶ δὲ οὕτω προβάλλεται, οὕτω καὶ τὴν
ἀρχὴν διατίθεται. οὐ γὰρ ὁμοῦ τε καταλαμβάνει τὸν θρόνον, ὥς-
περ οἱ τυραννίδα τινὰ, ἢ κληρονομίαν παράδοξον ἁρπάσαντες,
καὶ ὑβρίζει διὰ τὸν κόρον· ταῦτα γὰρ τῶν νόθων καὶ παρεγγραπτῶν
Ἱερέων ἐστὶ, καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀναξίων. οἱ μηδὲν τῇ Ἱερω-
σύνῃ προεισενεγκόντες, μηδὲ τοῦ καλοῦ προταλαιπωρήσαντες,
ὁμοῦ τε Μαθηταὶ καὶ Διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας ἀναδείκνυνται,
καὶ πρὶν καθαρθῆναι καθαίρουσι· χθὲς Ἱερόσυλοι, καὶ σήμερον
Ἱερεῖς, χθὲς τῶν Ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον· παλαιοὶ
τὴν κακίαν, καὶ σχέδιοι τὴν εὐσέβειαν. ὃ ἔργον χάριτος ἀνθρωπί-
νης, οὐ τῆς τοῦ Πνεύματος. οἳ ὅταν πάντα διεξέλθωσι βιαζόμε-
νοι, τελευταῖον τυραννοῦσι καὶ τὴν εὐσέβειαν. ὧν οὐχ ὁ τρόπος,
τὸν βαθμὸν, ὁ βαθμὸς δὲ, τὸν τρόπον πιστεύεται, παρὰ πολὺ
τῆς τάξεως ἐναλλαττομένης· οἳ πλείους ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἢ τῶν τοῦ
λαοῦ ἀγνοημάτων τὰς θυσίας ὀφείλουσι· καὶ πάντως τοῖν δυοῖν τὸ
ἕτερον ἁμαρτάνουσιν, ἢ τῷ δεῖσθαι συγγνώμης ἄμετρα συγγι-
γνώσκοντες, ὡς ἂν μήτε ἀνακόπτοιτο κακία καὶ διδάσκοιτο, ἢ τῇ
τραχύτητι τῆς ἀρχῆς, τὰ ἑαυτῶν συγκαλύπτοντες, ὧν οὐδὲ τὰ

E.S.A. της K.I.I. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

φρον ἐκεῖνος, ἀλλ' ἦν ὑψηλὸς μὲν τοῖς ἔργοις, ταπεινὸς δὲ τῷ φρονήματι· καὶ τὴν μὲν ἀρετὴν ἀπρόσιτος, τὴν ἐντυχίαν δὲ καὶ λίαν εὐπρόσιτος. πρᾶος, ἀόργητος, συμπαθής, ἡδὺς τὸν λόγον, ἡδίων τὸν τρόπον, Ἀγγελικὸς τὸ εἶδος, ἀγγελικώτερος τὴν διάνοιαν· ἐπιτιμῆσαι γαληνός, ἐπαινέσαι παιδευτικός, καὶ μηδέτερον τῶν καλῶν τῇ ἀμετρίᾳ λυμαίνεσθαι, ἀλλὰ ποιῆσαι καὶ τὴν ἐπιτίμησιν πατρικήν, καὶ τὸν ἔπαινον ἀρχικόν, μήτε τὸ ἁπαλὸν ἔκλυτον, μήτε στύφον τὸ αὐστηρόν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιείκειαν, τὸ δὲ φρόνησιν, καὶ φιλοσοφίαν ἀμφότερα· ἐλάχιστα μὲν λόγου διὰ τὸν τρόπον δεόμενος ἀρκοῦντα πρὸς παιδαγωγίαν. ἐλάχιστα δὲ ῥάβδου διὰ τὸν λόγον, ἔτι δὲ ἔλαττον τομῆς, διὰ τὴν ῥάβδον μετρίως πλήττουσαν. τί δ' ἂν ὑμῖν ἀναζωγραφοίην τὸν ἄνδρα; Παῦλος προλαβὼν ἔγραψε, τοῦτο μὲν, ἐν οἷς τὸν Ἀρχιερέα τὸν μέγαν τὸν διεληλυθότα τοὺς Οὐρανοὺς ὑμνεῖ (τολμήσει γάρ μοι καὶ μέχρι τούτων ὁ λόγος, ἐπειδὴ Χριστοὺς οἶδε τοὺς ζῶντας κατὰ Χριστόν.) τοῦτο δὲ, ἐν οἷς Τιμοθέῳ, πρὸς αὐτὸν γράφων, νομοθετεῖ, τυπῶν τῷ λόγῳ τὸν Ἐπίσκοπον προστησόμενον. εἰ γὰρ ὡς κανόνα τὸν νόμον παραθείης τῷ ταῦτα ἐπαινουμένῳ, γνώσῃ σαφῶς τὴν εὐθύτητα· δεῦρο δή συμπανηγυρίσατέ μοι, ἐπὶ τὸν λόγον κάμνοντι, καὶ τὰ πλείω μὲν παρατρέχειν ἐθέλοντι, ἄλλο τε δὲ ὑπ' ἄλλου κατεχομένῳ, καὶ οὐκ ἔχοντι τὸ νικῶν εὑρεῖν, ὥσπερ ἐν σώματι πανταχόθεν ἴσῳ καὶ καλῷ. ἀεὶ γάρ μοι τὸ προσπεσὸν, κάλλιον φαίνεται, καὶ τοῦτο συναρπάζει τὸν λόγον. δεῦρο οὖν μοι διέλεσθε τὰ ἐκείνου καλά, ὅσοι τῶν ἐκείνου ἐπαινέται καὶ μάρτυρες, καὶ ἀγῶνα καλὸν ἀγωνίσασθαι πρὸς ἀλλήλους ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, νεανίσκοι καὶ Παρθένοι, Πρεσβῦται μετὰ νεωτέρων, Ἱερεῖς καὶ λαός, οἱ μοναδικοὶ καὶ μιγάδες, οἱ τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ἀκριβείας, ὅσοι τῆς θεωρίας, καὶ ὅσοι τῆς πράξεως. ὁ μὲν ἐπαινείτω τὸ ἐν νηστείαις καὶ προσευχαῖς οἷον ἀσώματόν τε καὶ ἄϋλον· ὁ δὲ τὸ ἐν ἀγρυπνίαις τε καὶ ψαλμῳδίαις εὔτονόν τε καὶ ἀήττητον. ἄλλος τὸ ἐν προστασίᾳ

τῶν

τῶν δεομένων· ἄλλος τὴν πρὸς τὸ ὑπερέχον ἀντιτυπίαν, ἢ πρὸς τὸ ταπεινὸν συγκατάβασιν· αἱ Παρθένοι, τὸν νυμφαγωγόν, αἱ ὑπὸ ζυγὸν, τὸν σωφρονιστήν· οἱ τῆς ἐρημίας, τὸν πτερωτήν· οἱ τῆς ἐπιμιξίας, τὸν νομοθέτην· οἱ τῆς ἁπλότητος, τὸν ὁδηγόν· οἱ τῆς θεωρίας, τὸν θεολόγον· οἱ ἐν εὐθυμίαις, τὸν χαλινόν· οἱ ἐν συμφοραῖς, τὴν παράκλησιν· τὴν βακτηρίαν, ἡ πολιά· τὴν παιδαγωγίαν, ἡ νεότης· ἡ πενία, τὸν ποριστήν. ἡ εὐπορία, τὸν οἰκονόμον. δοκοῦσί μοι καὶ χῆραι τὸν προστάτην ἐπαινέσεσθαι, καὶ ὀρφανοὶ τὸν πατέρα, καὶ πτωχοὶ τὸν φιλόπτωχον, καὶ τὸν φιλόξενον οἱ ξένοι, καὶ ἀδελφοὶ τὸν φιλάδελφον. οἱ νοσοῦντες, τὸν ἰατρὸν, ἣν βούλει νόσον καὶ ἰατρείαν· οἱ ὑγιαίνοντες, τὸν φύλακα τῆς ὑγιείας, οἱ πάντες τὸν πᾶσι πάντα γινόμενον, ἵνα κερδάνῃ τοὺς πάντας, ἢ πλείονας. ταῦτα μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, ἄλλοι θαυμαζέτωσάν τε καὶ ὑμνείτωσαν, οἷς σχολὴ τὰ μικρὰ τῶν ἐκείνου θαυμάζειν. μικρὰ δὲ ὅταν εἴπω, αὐτὸν ἑαυτῷ συγκρίνων λέγω, καὶ τὰ ἐκείνου τοῖς ἐκείνου παρεξετάζων. οὐ γὰρ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον, κἂν ᾖ λίαν λαμπρὸν, εἵνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης, ὥσπερ ἠκούσαμεν. ἐπεὶ καὶ ὀλίγα τῶν τούτου, ἑτέροις αὐτάρκη πρὸς εὐδοκίμησιν. ἡμῖν δὲ, οὐ γὰρ ἀνεκτὸν καταλείπουσι τὸν λόγον, διακονεῖν τοῖς ἐλάττοσιν, ἐπ' αὐτὸ τὸ κυριώτατον τῶν ἐκείνου τρεπτέον. Θεοῦ δὲ ἔργον, ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ λόγος, εἰπεῖν τι τῆς ἐκείνου μεγαληγορίας καὶ ψυχῆς ἄξιον. Ἦν ὅτε ἤκμαζε τὰ ἡμέτερα, καὶ καλῶς εἶχεν, ἡνίκα τὸ μὲν περιττὸν τοῦτο καὶ κατεγλωττισμένον τῆς θεολογίας καὶ ἔντεχνον, οὐδὲ πάροδον εἶχεν εἰς τὰς θείας αὐλάς. ἀλλὰ ταὐτὸν ἦν, ψήφοις τε παίζειν τὴν ὄψιν κλεπτούσαις τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως, ἢ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν παντοίοις καὶ ἀνδρογύνοις λυγίσμασι, καὶ περὶ Θεοῦ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον καὶ περίεργον. τὸ δὲ ἁπλοῦν τε καὶ εὐγενὲς τοῦ λόγου εὐσέβεια ἐνομίζετο. ἀφ' οὗ δὲ Σέξτοι καὶ Πύῤῥωνες, καὶ ἡ ἀντίθετος γλῶσσα ὥσπερ τι νόσημα δεινὸν καὶ κακόηθες ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν εἰσεφθά-

φθαρη, καὶ ἡ φλυαρία παίδευσις ἔδοξε, καὶ ὅ φησι περὶ Ἀθηναίων ἡ βίβλος τῶν πράξεων, εἰς οὐδὲν ἄλλο εὐκαιροῦμεν ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν ἀνόνητον. ὦ τίς Ἱερεμίας ὀδύρεται τὴν ἡμετέραν σύγχυσιν καὶ σκοτόμαιναν, ὁ μόνος εἰδὼς ἀξίως θρηνεῖν πάθεσι. ταύτης τῆς λύσσης ἤρξατο μὲν Ἄρειος ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος, ὃς καὶ δίκην ἔδωκεν ἀκολασίας γλώσσης, τὴν ἐν βεβήλοις τόποις κατάλυσιν, εὐχῆς ἔργον, οὐ νόσου δεξάμενος, καὶ τὴν Ἰούδα ῥῆξιν ὑποστάς, ἐπ' ἴσῃ προδοσίᾳ τοῦ Λόγου. διαδεξάμενοι δὲ ἄλλοι τὴν νόσον, τέχνην ἀσεβείας ἐδημιούργησαν, οἳ τῷ ἀγεννήτῳ τὴν θεότητα περιγράψαντες, τὸ γεννητὸν, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἐξώρισαν τῆς θεότητος, ὀνόματος κοινωνίᾳ μόνον τὴν Τριάδα τιμήσαντες, ἢ μηδὲ τοῦτο αὐτῇ τηρήσαντες. ἀλλ' οὐχ ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ὄντως ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ μεγάλη σάλπιγξ τῆς ἀληθείας. ἀλλ' εἰδὼς τὸ μὲν εἰς ἀριθμὸν ἓν τὰ τρία συνέλκειν, ἀθεότητος ὂν καὶ τῆς Σαβελλίου καινοτομίας, ὃς καὶ πρῶτος θεότητος συστολὴν ἐπενόησε, τὸ δὲ τὰ τρία διαιρεῖν φύσεσι, κατατομὴν θεότητος ἔκφυλον, καὶ τὸ ἓν καλῶς ἐτήρησε. θεότητι γάρ. καὶ τὰ τρία εὐσεβῶς ἐδίδαξεν, ἰδιότησι γάρ. οὔτε τῷ ἑνὶ συγχέας, οὔτε τοῖς τρισὶ διαστήσας, ἀλλ' ἐν ὅροις μείνας τῆς εὐσεβείας, τῷ φυγεῖν τὴν ἄμετρον ἐπὶ θάτερα κλίσιν τε καὶ ἀντίθεσιν. καὶ διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἁγίᾳ ταύτῃ Συνόδῳ, καὶ τῷ ἀριθμῷ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ λογάδων, οὓς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς ἓν ἤγαγεν, ὅσον ἦν ἐπ' αὐτῷ, τὴν νόσον ἔστησεν· οὔπω μὲν τεταγμένος ἐν Ἐπισκόποις, τὰ πρῶτα δὲ τεταγμένος τῶν συνεληλυθότων. καὶ γὰρ ἦν ἀρετῆς οὐχ ἧττον, ἢ βαθμῶν ἡ προτίμησις. ἔπειτα τοῦ κακοῦ ῥιπισθέντος ἤδη ταῖς αὔραις τοῦ πονηροῦ, καὶ τὸ πλεῖον ἐπιλαμβάνοντος, ἐνταῦθά μοι καὶ τὰ δράματα, ὧν πᾶσα μικροῦ πλήρης γῆ τε καὶ θάλασσα. πολὺς μὲν περὶ αὐτὸν ὁ πόλεμος, ὡς γενναῖον προστάτην τοῦ Λόγου. πρὸς γὰρ τὸ ἀντιτεῖνον μάλιστα ἡ παράταξις, καὶ ἄλλοθεν ἄλλη

τῶν

τῶν δεινῶν ἐπιῤῥέον. δραστικὸν γὰρ κακῶν ἡ ἀσέβεια, καὶ λίαν τολμηρὸν εἰς ἐγχείρησιν. πῶς δὲ ἀνθρώπων ἔμελλον φείδεσθαι, οἱ Θεότητος μὴ φεισάμενοι; μία δὲ προσβολῶν, καὶ χαλεπωτάτη· συνεισφέρω τι καὶ αὐτὸς τῷ δράματι. ἀλλά μοι παρῃτείσθω τὸ φίλον ἔδαφος ἡ Πατρίς. οὐ γὰρ τῆς ἐνεγκούσης, ἀλλὰ τῶν προειλομένων ἡ πονηρία. ἡ μὲν γὰρ ἱερά τε καὶ πᾶσιν ἐπ' εὐσεβείᾳ γνώριμος. οἱ δὲ ἀνάξιοι τῆς τεκούσης αὐτοὺς Ἐκκλησίας. φύεσθαι δὲ καὶ ἀμπέλῳ βάτον ἠκούσατε, καὶ Ἰούδας τῶν Μαθητῶν εἷς ὁ προδότης. εἰσὶ μὲν οὖν οἱ μηδὲ τὸν ὁμώνυμον ἐμοὶ, τῆς αἰτίας ἀφιᾶσιν. ὃς καὶ τῷ παιδεύσεως ἔρωτι τῇ Ἀλεξανδρέων ἐπιδημῶν τότε πόλει, καὶ πάσης παρ' αὐτοῦ τυχὼν δεξιώσεως ἴσα καὶ παίδων ὁ τιμιώτατος, καὶ τῶν τὰ μέγιστα πιστευομένων εἷς ὢν, ἐπανάστασιν, ὥς φασι, βουλεύεται τῷ Πατρὶ καὶ προστάτῃ. καὶ ἦν τὸ μὲν δρᾶμα ἑτέρων, ἡ δὲ χεὶρ Ἀβεσαλὼμ μετ' αὐτῶν, ὡς ὁ λόγος. εἴτις ὑμῶν οἶδε τὴν χεῖρα ἣν ὁ ἅγιος κατεψεύσθη, καὶ τὸν ζῶντα νεκρὸν, καὶ τὴν ἄδικον ἐξορίαν, οἶδεν ὃ λέγω. πλὴν τούτου μὲν ἑκὼν ἐπιλήσομαι· καὶ γὰρ οὕτως ἔχω ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις, νεύειν χρῆναι πρὸς τὸ φιλάνθρωπον, καὶ ἀπογινώσκειν μᾶλλον, ἢ καταγινώσκειν τῶν ὑπαιτίων. ὁ μὲν γὰρ κακὸς, τάχιστ' ἂν καταγνοίη καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ ἀγαθὸς δὲ οὐδὲ τοῦ κακοῦ ῥᾳδίως. τὸ γὰρ εἰς κακίαν οὐχ ἕτοιμον, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν εὐχερές. ὃ δὲ οὐκ ἔτι λόγος, ἀλλ' ἔργον ἐστὶν, οὐδὲ ὑπόνοιά τις ἀνεξέταστος, ἀλλὰ πίστις κεκηρυγμένη, τέρας τι Καππαδόκιον, ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῶν ἡμετέρων ὁρμώμενον, πονηρὸν τὸ γένος, πονηρότερον τὴν διάνοιαν. οὐδὲ παντελῶς ἐλεύθερον, ἀλλ' ἐπίμικτον, οἷον τὸ τῶν ἡμιόνων γινώσκομεν· τὰ μὲν πρῶτα τραπέζης ἀλλοτρίας δοῦλον καὶ μάζης ὤνιον, πάντα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ἐπὶ τῇ γαστρὶ μεμαθηκὸς, τὰ τελευταῖα δὲ καὶ πολιτείᾳ παρεισφθαρὲν, καὶ πιστευθὲν ταύτης τὰ ἔσχατα, ὅσον ὑείων κρεῶν ὑποδοχεῖα γίνεσθαι, οἷς τὸ στρατιωτικὸν τρέφεται. εἶτα κακὸν περὶ τὴν πίστιν γινόμενον, καὶ τῇ γαστρὶ πο-

λιτευσάμενον, ἐπειδὴ τὸ σῶμα ὑπελείπετο μόνον, δρασμὸν ἐννοεῖ. καὶ ἄλλην ἐξ ἄλλης ἀμείβων χώραν καὶ πόλιν (οἷα τὰ τῶν φυγάδων) τέλος ἐπὶ κακῷ τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας, οἷόν τις Αἰγυπτιακὴ πληγή, τὴν Ἀλεξανδρέων καταλαμβάνει. ἐνταῦθα τῆς ἄλης ἵσταται, καὶ τῆς κακουργίας ἄρχεται. καὶ ἦν τὰ ἄλλα μὲν οὐδενὸς ἄξιος, οὐ λόγων ἐλευθερίων μετεσχηκώς, οὐ τὴν συνουσίαν σεμνός, οὐκ εὐλαβείας σχῆμα γοῦν τι καὶ πλάσμα καινὸν περικείμενος, κακουργῆσαι δὲ καὶ συγχέαι πράγματα, πάντων δεινότατος. ἴστε καὶ διηγεῖσθε πάντες, οἷα κατὰ τοῦ Ἁγίου νεανιεύεται. παραδίδονται γὰρ καὶ δίκαιοι πολλάκις εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, οὐχ ἵνα ἐκεῖνοι τιμηθῶσιν, ἀλλ' ἵνα οὗτοι δοκιμασθῶσι· καὶ φαῦλοι μὲν ἐν θανάτῳ ἐξαισίῳ κατὰ τὸ γεγραμμένον, καταγελῶνται δὲ ὅμως πρὸς τὸ παρὸν ἀσεβεῖς, ἕως ἡ χρηστότης τοῦ Θεοῦ κρύπτηται, καὶ τὰ μεγάλα ταμιεῖα τῶν εἰς ὕστερον ἑκατέροις ἀποκειμένων, ἡνίκα καὶ λόγος, καὶ πρᾶξις, καὶ διανόημα τοῖς δικαίοις σταθμοῖς τοῦ Θεοῦ ταλαντεύεται, ὅταν ἀναστῇ κρῖναι τὴν γῆν, τὰς βουλὰς καὶ τὰ ἔργα συνάγων, καὶ γυμνῶν τὰ ἐσφραγισμένα παρ' αὐτῷ καὶ σωζόμενα. ταῦτα πειθέτω σε καὶ λέγων καὶ πάσχων Ἰώβ, ὃς ἦν ἄνθρωπος ἀληθινός, ἄμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβής, καὶ ὅσα μεμαρτύρηται. τοσαύταις δὲ πλήττεται παρὰ τοῦ ἐξῃτηκότος προσβολαῖς, καὶ οὕτως ἀλλεπαλλήλοις καὶ φιλοτίμοις, ὥστε πολλῶν πολλάκις ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος κακοπαθησάντων, τῶν δὲ ὡς εἰκὸς καὶ ταλαιπωρησάντων, μηδένα εἶναι ταῖς ἐκείνου παραβαλεῖν συμφοραῖς. οὐ γὰρ μόνον χρήματα, κτήματα, εὐτεκνίαν, πολυτεκνίαν, ἃ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶ περισπούδαστα, οὐ ταῦτα ζημιοῦται μόνον, ὡς μηδὲ θρήνοις γενέσθαι χώραν διὰ τὸ συνεχὲς τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τελευταῖον πληγεὶς πληγὴν ἀνίατόν τε καὶ δυσθεώρητον. εἶχε μὲν προσθήκην τῆς συμφορᾶς τὴν γυναῖκα, παραμυθουμένην τοῖς χείροσι (πληγῆναι γὰρ ἐφιλονείκει, καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τῷ σώματι) εἶχε δὲ καὶ τῶν φίλων τοὺς γνησιωτάτους παρακλή-

ρας

ρας κακῶν, ὡς αὐτός φησιν, καὶ θεραπευτάς. οἳ τὸ μὲν πάθος ἑώρων, τὸ δὲ τοῦ πάθους ἀγνοοῦντες μυστήριον, καὶ βάσανον ἀρετῆς, ἀλλὰ κακίας ἔκπραξιν τὴν πληγὴν ὑπελάμβανον. καὶ οὐκ ἐνόμιζον μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ᾐσχύνοντο τὸ δεινὸν ὀνειδίζοντες, ὁπότε καὶ εἰ διὰ κακίαν ἔπασχε, σοφίζεσθαι τὸ λυποῦν ἔδει παραμυθίας ῥήμασιν. οὕτω μὲν ἦν ὁ Ἰὼβ καὶ τὰ πρῶτα τῆς περὶ αὐτὸν πραγματείας· ἀγὼν γὰρ ἀρετῆς ἦν καὶ φθόνου, τοῦ μὲν ὅπως τὸ καλὸν κρατήσῃ φιλονεικοῦντος, τῆς δὲ ὅπως ἀήττητος διαμείνῃ πάντα φερούσης. καὶ τοῦ μὲν, ὅπως ἀνοδώσῃ κακία ἀγωνιζομένου διὰ τῆς τῶν κατορθούντων κολάσεως, τῆς δὲ, ὅπως κατάσχῃ τοὺς ἀγαθοὺς, κἂν ταῖς συμφοραῖς τὸ πλέον ἔχοντας. τί δὲ ὁ πρὸς αὐτὸν χρηματίζων διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν; ὁ βραδὺς εἰς κόλασιν καὶ ταχὺς εἰς ἀντίληψιν; ὁ μὴ παντελῶς ἐπαφιεὶς ῥάβδον ἁμαρτωλῶν κλήρῳ δικαίων, ἵνα μὴ κακίαν δίκαιοι μάθωσιν; ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων ἀναγορεύει τὸν ἀθλητὴν λαμπρῷ τῷ κηρύγματι, καὶ γυμνοῖ τῆς πληγῆς τὸ ἀπόρρητον. οἴει με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι λέγων, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος; τοῦτο τῶν τραυμάτων τὸ φάρμακον, οὗτος τῆς ἀγωνίας ὁ στέφανος, αὕτη τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀντίδοσις· τὰ γὰρ ἑξῆς ἴσως καὶ μικρὰ, κἂν μεγάλα τισὶ δοκῇ, καὶ μικρῶν ἕνεκεν οἰκονομηθέντα, κἂν εἰ διπλάσιον τῶν ἀφῃρημένων ἀντιλαμβάνει. ἐκεῖ. οὐ δὲ ἐνταῦθα θαυμαστὸν, εἰ Ἀθανασίου πλέονα ἔσχε Γεώργιος· ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμασιώτερον, εἰ μὴ ἐπυρώθη ταῖς ἐπηρείαις ὁ δίκαιος, οὐ δὲ τοῦτο θαυμαστὸν ἄγαν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον αἱ φλόγες ἤρχοντο. ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἦν ἐκ ποδῶν, καὶ τὴν φυγαδείαν ὡς κάλλιστα διατίθεται· τοῖς γὰρ ἱεροῖς καὶ θείοις τῶν κατ' Αἴγυπτον φροντιστηρίοις φέρων ἑαυτὸν δίδωσιν. οἱ Κόσμου χωρίζοντες ἑαυτοὺς, καὶ τὴν ἐρημίαν ἀσπαζόμενοι, ζῶσι Θεῷ πάντων μᾶλλον τῶν στρεφομένων ἐν σώματι. οἱ μὲν τὸν πάντη μοναδικόν τε καὶ ἄμικτον διαθλοῦντες βίον, ἑαυτοῖς μόνοις προσλαλοῦντες καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τοῦτο μόνον Κόσμον εἰδότες, ὅσον ἐν τῇ ἐρημίᾳ γνω-

ζῶσιν. οἱ δὲ νόμον ἀγάπης τῇ κοινωνίᾳ στέργοντες, ἐρημικοί τε ὁμοῦ καὶ μιγάδες, τοῖς μὲν ἄλλοις τεθνηκότες ἀνθρώποις καὶ πράγμασιν, ὅσα ἐν μέσῳ περιφέρεται, στροβοῦντά τε καὶ στροβούμενα, καὶ παίζοντα ἡμᾶς ταῖς ἀγχιστρόφοις μεταβολαῖς, ἀλλήλοις δὲ Κόσμος ὄντες, καὶ τῇ παραθέσει τὴν ἀρετὴν θήγοντες· τούτοις ὁμιλήσας ὁ μέγας, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἁπάντων μεσίτης καὶ διαλλακτὴς ἦν, τὸν εἰρηνοποιήσαντα τῷ αἵματι τὰ διεστῶτα μιμούμενος· οὕτω καὶ τὸν εἰρηνικὸν βίον, τῷ κοινωνικῷ καταλλάττει, δεικνὺς ὅτι ἐστὶ καὶ Ἱερωσύνη φιλόσοφος καὶ φιλοσοφία δεομένη μυσταγωγίας· οὕτω γὰρ ἀμφότερα συνηρμόσατο, καὶ εἰς ἓν ἤγαγε καὶ πρᾶξιν ἡσύχιον, καὶ ἡσυχίαν ἔμπρακτον· ὥστε πεῖσαι τὸ μονάζειν, ἐν τῇ εὐσταθείᾳ τοῦ τρόπου μᾶλλον, ἢ τῇ τοῦ σώματος ἀναχωρήσει χαρακτηρίζεσθαι, καθ' ὃ καὶ Δαβὶδ ὁ μέγας πρακτικώτατός τε ἦν ὁ αὐτὸς καὶ μονώτατος, εἴπερ τὸ κατὰ μόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως ἂν παρέλθω, τοῦτο σημαίνειν δοκεῖ, καὶ μέγα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου καὶ ἀξιόπιστον. διὰ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀρετῇ κρατοῦντες, τῆς ἐκείνου διανοίας πλέον ἡττῶντο, καὶ ὅσον ἐκράτουν τῶν ἄλλων, καὶ ὀλίγα πρὸς Ἱερωσύνης τελείωσιν συνεισφέροντες, πλείω πρὸς φιλοσοφίας συντέλειαν ἀντελάμβανον· καὶ τοῦτο ἦν νόμος αὐτοῖς, ὅ, τι ἐκείνῳ ἐδόκει, καὶ τοῦτο ἀπώμοτον πάντων, ὃ μὴ ἐδόκει· καὶ πλάκες Μωσέως αὐτοῖς τὰ ἐκείνου δόγματα, καὶ πλεῖον τὸ σέβας, ἢ παρὰ ἀνθρώπων τοῖς Ἁγίοις ὀφείλεται· οἵ γε καὶ ἡνίκα παρῆσάν τινες ὥσπερ θῆρα τὸν ἅγιον ἀνιχνεύοντες· ἐπειδὴ πανταχοῦ τοῦτον ἀναζητοῦντες οὐχ εὕρισκον, λόγου μὲν οὐδενὸς τοὺς πεμφθέντας ἠξίωσαν, προὔτεινον δὲ τοῖς ξίφεσι τοὺς αὐχένας, ὡς ὑπὲρ Χριστοῦ κινδυνεύοντες, καὶ τὸ παθεῖν τι τῶν ἀνηκέστων ὑπὲρ ἐκείνου, μεγίστην μοῖραν εἰς φιλοσοφίαν νομίζοντες. καὶ πολὺ τῶν μακρῶν νηστειῶν καὶ χαμευνιῶν, καὶ τῆς ἄλλης κακοπαθείας, ἣν ἐκεῖνοι τρυφῶσιν ἀεί, ἐνθεώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον. ὁ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν, καὶ τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐπῄνει, καιρὸν εἶναι παντὶ

πράγ-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ... Ε.Υ. ΖΗΣΗΣ ... ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πράγματι φιλοσοφήσαντος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκρύπτετο μικρὸν ὅσον τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν διαφεύγων, ἵνα συναναφανῇ τῷ τῆς εἰρήνης ἥκοντι, ὅπερ οὖν καὶ γίνεται μικρὸν ὕστερον. ὁ δὲ κατὰ πολλὴν ἤδη τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, καταβρέχει μὲν Αἴγυπτον, ληΐζεται δὲ Συρίαν τῷ κράτει τῆς ἀσεβείας, ἐπιλαμβάνεται δὲ καὶ τῆς Ἑῴας ὅσον ἐδύνατο, τὸ ἀρρωστοῦν ἀεὶ προσλαμβάνων, ὥσπερ οἱ χείμαρροι τὰ συρρέοντα, καὶ τοῖς κουφοτέροις, ἢ δειλοτέροις ἐπιφυόμενος. οἰκειοῦται δὲ τὴν Βασιλέως ἁπλότητα, οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν κουφότητα, αἰδούμενος τὴν εὐλάβειαν· καὶ γὰρ ἦν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ζῆλον μὲν ἔχων, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, ἐξωνεῖται δὲ τῶν ἐντέλει, τοὺς φιλοχρύσους μᾶλλον ἢ φιλοχρίστους (ἀπορία γὰρ ἦν αὐτῷ τὰ τῶν πενήτων, κακῶς δαπανώμενα) καὶ τύπον μάλιστα γυναικώδεις τε καὶ ἀνδράσιν ἀνάνδρους, καὶ ἀμφιβόλους μὲν τὸ γένος, προδήλους δὲ τὴν ἀσέβειαν, οἷς οὐκ οἶδ' ὅπως οὐκ οἶδ' ὅθεν οἱ Ῥωμαίων Βασιλεῖς τὰ τῶν γυναικῶν πιστευομένοις, τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐγχειρίζουσι· καὶ ταῦτα ἴσχυσεν ὁ τοῦ πονηροῦ θεράπων, ὁ τῶν ζιζανίων σπορεύς, ὁ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομος, χρώμενος μὲν ὅσα γλώσσῃ τῶν τότε λογίων ἐν Ἐπισκόποις τῷ πρώτῳ, εἴπερ λόγιον φίλον καλεῖν τὸν οὐχ οὕτως ἀσεβῆ δογματιστὴν, ὅσον ἐχθρὸν καὶ φιλόνεικον (τὸ γὰρ ὄνομα ἑκὼν ὑπερβήσομαι) αὐτὸς δὲ ἀντὶ χειρὸς ὢν τῷ συστήματι, καὶ διασύρων τῷ χρυσῷ τὴν ἀλήθειαν, ὃν διὰ εὐσέβειαν συναγόμενον, ὄργανον ἀσεβείας οἱ πονηροὶ πεποιήκασι. ταύτης ἀποτέλεσμα τῆς δυναστείας ἡ πρότερον μὲν τὴν τῆς Ἁγίας καὶ καλλιπαρθένου Θέκλας Σελεύκειαν· μετὰ δὲ τοῦτο τὴν μεγαλόπολιν ταύτην καταλαβοῦσα Σύνοδος, ἃς ἐπὶ τοῖς καλλίστοις τέως γνωριζομένας, ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ὀνομαστὰς ἐποίησεν. εἴτε τὸν Χαλάνης πύργον, ὃς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισεν (ὡς ὤφελόν γε κἀκείνας, ἐπὶ κακῷ γὰρ ἡ συμφωνία) εἴτε τὸ Καϊάφα συνέδριον, ᾧ Χριστὸς κατακρίνεται, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτο τὴν Σύνοδον ἐκείνην

ὀιο·

ὀνομαστόν· ἣ πάντα ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε, τὸ μὲν εὐσεβὲς δόγμα καὶ παλαιὸν καὶ τῆς Τριάδος συνήγορον καταλύσασα, τῷ βαλεῖν χάρακα καὶ μηχανήμασι κατασεῖσαι τὸ ὁμοούσιον, τῇ δ' ἀσεβείᾳ θύραν ἀνοίξασα διὰ τῆς τῶν γεγραμμένων μισότητος, πρόφασιν μὲν αἰδοῖ τῆς γραφῆς καὶ τῆς τῶν ἐγκειμένων ὀνομάτων χρήσεως, τὸ δὲ ἀληθὲς, τὸν ἄγραφον Ἀρειανισμὸν ἀντεισάγουσα (τὸ γὰρ ὅμοιον κατὰ τὰς γραφὰς, τοῖς ἁπλουστέροις δέλεαρ ἦν τῷ τῆς ἀσεβείας χαλκῷ περικείμενον) ἡ πρὸς πάντας ὁρῶσα τοὺς παριόντας εἰκὼν, ὁ κοινὸς ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν κόθορνος, ἡ κατὰ παντὸς ἀνέμου λίκμησις, ἐξουσίαν λαβοῦσα τὴν νεόγραφον κακουργίαν, καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπίνοιαν. σοφοὶ γὰρ ἐγένοντο εἰς τὸ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλοποιῆσαι, οὐκ ἔγνωσαν. ἐντεῦθεν ἡ σοφιστικὴ τῶν αἱρετικῶν κατάκρισις, οὓς λόγῳ μὲν ἀπεκήρυξαν, ἵν' ᾖ πιθανὸν αὐτοῖς τὸ ἐπιχείρημα, ἔργῳ δὲ προήγαγον εἰς τὸ ἔμπροσθεν· οὐδὲ ἀσέβειαν ἄμεμπτον, ἀλλὰ συγγραφὴν ἄπιστον ἐγκαλέσαντες. ἐντεῦθεν οἱ βέβηλοι τῶν Ὁσίων κριταὶ, καὶ ἡ καινὴ μίξις, ὄψις δημοσία, καὶ μυστικὰ προβλήματα, καὶ ἡ παράνομος τῶν βεβιωμένων ἐξέτασις, τῶν οἱ μισθούμενοι συκοφάνται, καὶ ἡ ἐπὶ ῥητοῖς κρίσις· καὶ οἱ μὲν ἐξωθούμενοι τῶν θρόνων ἀδίκως, οἱ δὲ ἀντεισαγόμενοι, καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς ἀσεβείας ἀπαιτούμενοι, ὥσπερ τι ἄλλο τῶν ἀναγκαίων, καὶ τὸ μέλαν ἕτοιμον, καὶ ὁ συκοφάντης ἐγγύς· ὃ δὴ καὶ ἡμῶν τῶν ἀηττήτων οἱ πλεῖστοι πεπόνθασι, διανοίᾳ μὲν οὐ πεσόντες, γράμματι δὲ ὑπαχθέντες, καὶ εἰς ἓν ἐλθόντες τοῖς πονηροῖς κατ' ἀμφότερα, καὶ τοῦ καπνοῦ γε, εἰ καὶ μὴ τοῦ πυρὸς μεταχόντες. ὃ πολλάκις ἐδάκρυσα, ὁρῶν τὴν τότε χύσιν τῆς ἀσεβείας, καὶ τὸν νῦν ἐπαναστάντα διωγμὸν τῷ ὀρθῷ λόγῳ παρὰ τῶν προστατῶν τοῦ Λόγου. τῷ ὄντι γὰρ ποιμένες ἠφρονεύσαντο κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνά μου, ᾔσχυναν μερίδα ἐπιθυμητὴν, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ λέγω, πολλοῖς ἱδρῶσι, καὶ σφαγίοις συνειλεγμένην,

τοῖς πρὸ Χριστοῦ τε καὶ μετὰ Χριστόν, καὶ αὐτοῖς τοῖς μεγάλοις τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν πάθεσι· πλὴν γὰρ ὀλίγων ἄγαν, καὶ τούτων ὅσοι διὰ σμικρότητα παρεῤῥίφησαν, ἢ δι' ἀρετὴν ἀντέβησαν, ὡς ἔδει σπέρμα καὶ ῥίζαν ὑπολειφθῆναι τῷ Ἰσραήλ, ἵνα ἀναθάλῃ πάλιν, καὶ ἀναβιώσῃ ταῖς ἐπιῤῥοίαις τοῦ Πνεύματος. πάντες τοῦ καιροῦ γεγόνασι, τοσοῦτον ἀλλήλων διενηνοχότες, ὅσον τοὺς μὲν πρότερον, τοὺς δὲ ὕστερον τοῦτο παθεῖν. καὶ τοὺς μὲν προαγωνιστὰς καὶ προστάτας γενέσθαι τῆς ἀσεβείας, τοὺς δὲ ταχθῆναι τὰ δεύτερα, ἢ φόβῳ καταπειθέντας, ἢ χρείᾳ δουλωθέντας, ἢ κολακείᾳ δελεασθέντας, ἢ ἀγνοίᾳ κλαπέντας, τὸ μετριώτατον. εἴπερ καὶ τοῦτο αὔταρκες εἰς ἀπολογίαν τῶν λαοῦ προεστάναι πεπιστευμένων. ὥσπερ γὰρ οὐχ αἱ αὐταὶ λεόντων τε καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὁρμαί, οὐδὲ ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ νεωτέρων, ἀλλ' ἔστι καὶ ἡλικιῶν καὶ γενῶν οὐ μικρὸν τὸ διάφορον, οὕτως οὐδὲ ἀρχόντων, ἢ ἀρχομένων. τοῖς μὲν γὰρ τοῦ λαοῦ τάχα ἂν καὶ συγγινώσκοιμεν τοῦτο πάσχουσιν, οὓς σώζει πολλάκις τὸ ἀβασάνιστον. Διδασκάλῳ δὲ πῶς τοῦτο δώσομεν, ὃς καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἀγνοίας ἐπανορθοῖ, εἴπερ ἦ μὴ ψευδώνυμος; πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, Ῥωμαίων μὲν νόμον μηδενὶ ἀγνοεῖν ἐξεῖναι, μηδὲ εἰ σφόδρα ἦ τις ἀγροικίας καὶ ἀμαθέστατος, μηδὲ εἶναι νόμον τὸν βοηθοῦντα τοῖς πραττομένοις δι' ἄγνοιαν, τοὺς δὲ τῆς σωτηρίας ἀγνοεῖν μυσταγωγοὺς, τὰς τῆς σωτηρίας ἀρχάς, κἂν τἆλλα τυγχάνωσι τῶν ἁπλουστέρων ὄντες, καὶ μὴ βαθεῖς τὴν διάνοιαν; πλὴν ἔστω συγγνώμη τοῖς δι' ἄγνοιαν κατακολουθήσασι. τί δὲ ἂν εἴποις περὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι καὶ ἀγχινοίας μεταποιούμενοι, δι' ἃς εἶπον αἰτίας τῶν κρατούντων ἡττήθησαν, καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας σκηνὴν ἐπὶ πολὺ παίξαντες, ὡς ἔφθη τι τῶν ἐλεγχόντων, καὶ κατηνέχθησαν; ἔτι μὲν ἅπαξ τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν σεισθήσεσθαι τῆς γραφῆς ἀκούω λεγούσης, ὡς δὴ τοῦτο μαθόντων καὶ πρότερον, ὑπὸ δηλουμένης, οἶμαι, τῆς ἐπιφανοῦς τῶν πραγμάτων καινοτομίας, καὶ τὸν τελευταῖον σεισμὸν Παύλῳ

πιστευτέον λέγοντι μὴ ἄλλον εἶναι, ἢ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὴν τῶνδε τοῦ παντὸς μεταποίησιν καὶ μετάθεσιν, εἰς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀσάλευτον. τὸν δὲ νῦν τοῦτον σεισμὸν οὐδενὸς ἐλάττω τῶν προηγησαμένων ὑπολαμβάνω, καθ' ὃν κινεῖται μὲν ἀφ' ἡμῶν, ὅσον φιλόσοφον καὶ φιλόθεον, καὶ πρὸ καιροῦ τοῖς ἄνω πολιτευόμενον. οἳ κἂν τἄλλα ὦσιν εἰρηνικοί τε καὶ μέτριοι, τοῦτό γε οὐ φέρουσιν ἐπιεικεῖς εἶναι, Θεὸν προδιδόναι διὰ τῆς ἡσυχίας. ἀλλὰ καὶ λίαν εἰσὶν ἐνταῦθα, πολεμικοί τε καὶ δυσμάχοι. τοιοῦτον γὰρ ἡ τοῦ ζήλου θερμότης, καὶ θᾶττον ἄν τι μὴ δέον ὑπερανύσαιεν, ἢ δέον παραλίποιεν. συναπορρήγνυται δὲ καὶ τῶν λαῶν οὐκ ἐλάχιστον, ὥσπερ ἐν ὀρνίθων ἀγέλῃ, τοῖς προαναπτᾶσι συναναπτῆν, καὶ οὐδὲ νῦν ἔτι λήγει συναναπτάμενον. τοῦτο Ἀθανάσιος ἡμῖν, ἕως παρῆν ὁ στύλος τῆς Ἐκκλησίας. καὶ τοῦτο ἐπειδή γε ταῖς ἐπηρείαις τῶν πονηρῶν ὑπεχώρησεν. ὥσπερ γὰρ οἱ φρούριόν τι τῶν καρτερῶν ἐξελεῖν βουλευθέντες, ἐπειδὰν ἄλλως ἴδωσι δυσπρόσιτον καὶ δυσάλωτον, ἐπὶ τὴν τέχνην χωροῦσιν, εἶτα τί; χρήμασιν, ἢ δόλῳ τὸν φρούραρχον ὑποσπάσαντες, οὕτως ἤδη σὺν οὐδενὶ πόνῳ καὶ τῆς φρουρᾶς ἐκράτησαν. εἰ βούλει δὲ ὥσπερ οἱ τῷ Σαμψὼν ἐπιβουλεύσαντες, τὴν κόμην πρότερον, ἐν ᾗ τὴν ἰσχὺν εἶχε, περιελόντες, τηνικαῦτα ὑπὸ χεῖρα τὸν Κριτὴν ἔλαβον, εἶτ' ἐνέπαιζον ὅσα βουλομένοις ἦν, τῆς πρὶν τοῦ ἀνδρὸς δυναστείας ἀντίρροπα. οὕτω καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἀλλόφυλοι, τὸ ἡμέτερον κράτος ἐκ ποδῶν ποιησάμενοι, καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκείραντες, οὕτως ἤδη τοῖς τῆς ἀσεβείας ἐνεξύφαινον δόγμασί τε καὶ πράγμασι. ταύτῃ καὶ μεταλλάττει μὲν τὸν βίον ὁ τοῦ ἀντιθέτου ποιμένος βεβαιωτὴς καὶ προστάτης, κακὸν οὐ κακῇ Βασιλείᾳ τὸ κεφάλαιον ἐπιθεὶς, καὶ ἀνόνητα μεταγνοὺς, ὥς φασιν, ἐπὶ ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς, ἡνίκα εὐγνώμων ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ κριτὴς, διὰ τὸ ἐκεῖ δικαστήριον. τρία γὰρ ταῦτα οἱ συνεγνωκέναι φασὶ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ Βασιλείας ἀνάξια, τὸν τοῦ γένους φόνον, καὶ

τὴν

τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ἀποστάτου, καὶ τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως, ἣ ταύταις συναπελθεῖν λέγεται ταῖς φωναῖς. ἐξουσίαν δὲ αὖθις ὁ τῆς ἀληθείας λόγος λαμβάνει, καὶ παῤῥησίαν οἱ βιασθέντες αὐτόνομον, τοῦ ζήλου τὸν θυμὸν θήγοντες· ὃ δὴ καὶ τὸν Ἀλεξανδρέων ἔπαθε δῆμος (οἷον ἐκεῖνος περὶ τοὺς ὑβριστάς) οὐκ ἐνεγκόντες τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀμετρίαν, καὶ διὰ τοῦτο ξένῳ μὲν θανάτῳ τὴν ποινηγίαν, ξένῃ δὲ ὕβρει τὸν θάνατον στηλιτεύσαντες. ἴστε τὴν κάμηλον ἐκείνην, καὶ τὸν ξένον φόρτον, καὶ τὸ καινὸν ὕψος, καὶ τὴν πρώτην περίοδον, οἶμαι δὲ καὶ μόνην, τὴν μέχρι καὶ νῦν τοῖς ὑβρισταῖς ἀπειλουμένην. ἐπεὶ δὲ ὁ τυφῶν τῆς ἀδικίας, ὁ τῆς ἀσεβείας φθορεὺς, ὁ τοῦ πονηροῦ πρόδρομος ταύτην εἰσπράττεται τὴν δίκην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἐπαινετὴν (οὐ γὰρ ἃ παθεῖν ἐκεῖνον ἐχρῆν, ἀλλ' ἃ ποιεῖν ἡμᾶς ἔδει σκοπεῖν) εἰσπράττεται δ' οὖν ὀργῆς πανδήμου, καὶ φορᾶς ἔργον γινόμενος, ἐπανήεισι μὲν ἐκ τῆς καλῆς ἐκδημίας ὁ ἀθλητής. οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν ἐκείνου διὰ τὴν Τριάδα καὶ μετὰ τῆς Τριάδος φυγήν. οὕτω δὲ ἀσμένοις προσαπήντει τοῖς ἐν τῇ πόλει, καὶ μικροῦ τῇ Αἰγύπτῳ πάσῃ, πανταχόθεν εἰς ταυτὸ συνδραμούσῃ, καὶ ἀπ' ἄκρου πάντες, ἵν' οἱ μὲν φωνῆς Ἀθανασίου μόνης, οἱ δὲ τοῦ εἴδους ἐμφορηθῶσιν, οἱ δὲ ὃ περὶ τῶν Ἀποστόλων ἠκούσαμεν, τῇ σκιᾷ γοῦν ἁγιασθῶσι μόνῃ, καὶ τῷ καινῷ τύπῳ τοῦ σώματος, ὥστε πολλῶν πολλάκις καὶ πολλοῖς ἤδη γεγενημένων ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου τιμῶν τε καὶ ὑπαντήσεων, οὐκ ἄρχουσι μόνον δημοσίοις καὶ ἱερεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων τοῖς ἐπιφανεστάτοις, μηδὲ μίαν ταύτης μνημονεύεσθαι πολυανθρωποτέραν καὶ λαμπροτέραν. ἓν δὲ εἶναι ταύτῃ μόνον παραβάλλειν αὐτὸν Ἀθανάσιον καὶ τὴν αὐτοῦ προτέραν συντεθεῖσαν, ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ταύτης εἰσόδῳ τιμὴν, ἡνίκα ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπανήει φυγῆς. φέρεται καὶ τοιοῦτός τις ἐπ' ἐκείνῃ τῇ τιμῇ λόγος. λεγέσθω γὰρ εἰ καὶ περιττότερος, οἷον ἥδυσμά τι τῷ λόγῳ καὶ ἄνθος εἰσόδιον. εἰσήλαυνέ τις τῶν δισυπάτων μετ' ἐκεί-

νην

ὅλων τὴν εἴσοδον. ἡμέτερος οὗτος ἦν, Καππαδόκης γὰρ καὶ τῶν
πάνυ, τὸν Φιλάγριον ἐκεῖνον οἶδ᾽ ὅτι πάντες ἀκούετε, καὶ τὸ φίλ-
τρον, οἷον οὐκ ἄλλον καὶ παρ᾽ ἄλλον, καὶ ἡ τιμὴ κατὰ τὸ φίλτρον, ἵνα
μικρῷ λόγῳ περιηγήσωμαι τὸ πᾶν γνώρισμα, ᾧ καὶ ἡ ἀρχὴ ἐπιτρο-
πεία τε τῆς πόλεως, καὶ ψήφῳ τοῦ Βασιλέως, αὖθις ἐγχειρι-
σθεῖσα. τότε οὖν τινα τοῦ δήμου, ὡς ἐφαίνετο τὸ πλῆθος ἄπειρον,
καὶ οἷόν τι πέλαγος οὐχ ὁριζόμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς, πρός τινα
λέγεται τῶν ἑαυτοῦ συνήθων καὶ φίλων, ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν
τοῖς τοιούτοις, εἰπεῖν· εἰπέ μοι, ὦ βέλτιστε, ἤδη ποτὲ τε-
θέασαι δῆμον τοσοῦτον, καὶ οὕτως ἔμψυχον, ἐφ᾽ ἑνὸς ἀνθρώπου
τιμῇ χυθέντας; οὐ φάναι τὸν νεανίαν, ἀλλ᾽ ἐμοὶ μὲν δόξαι,
καὶ δι᾽ αὐτὸν αὐτὸν ταύτης τυχεῖν Κωνστάντιον, ὡς τοῦ ἀκροτάτου τῆς
τιμῆς δηλουμένου διὰ τοῦ Βασιλέως. καὶ τὸν γελάσαντα μάλα
καμψὸν καὶ ἡδύ, τί τοῦτο ἔφης, εἰπεῖν, ὡς δή τι λέγων μέγα καὶ
θαυμαστόν; μόλις ἂν οἶμαι καὶ Ἀθανάσιον οὕτως εἰσαχθῆναι
τὸν μέγαν, καὶ ἅμα ὅρκον τινὰ προσθεῖναι καὶ τῶν ἐπιχωρίων, εἰς τὴν
τοῦ λόγου βεβαίωσιν. ἐβούλετο δὲ ὁ λόγος αὐτῷ ὃ καὶ ὑμῖν οἶμαι
δῆλον, καὶ Βασιλέως αὐτοῦ ἔμπροσθεν ἄγειν, τὸν νῦν εὐ-
φημούμενον. τοσοῦτον ἦν παρὰ πᾶσι τὸ τοῦ ἀνδρὸς τούτου σέβας,
καὶ τοσαύτη τῆς μνημονευομένης εἰσόδου νῦν ἡ κατάπληξις. καὶ
γὰρ φυλή, καὶ ἡλικίας, καὶ τέχνας διαιρεθέντες (φιλοῦσι γὰρ μά-
λιστα ἡ πόλις αὕτη οὕτω διασκευάζεσθαι, ὅταν τινὶ πλέκωσι
τιμὴν δημοσίαν. πῶς ἂν περιηγησαίμην τῷ λόγῳ, τὸ μέγα ἐ-
κεῖνο θέαμα;) ποταμὸς ἦσαν εἷς· ποιητοῦ δὲ ἦν ἄρα καὶ τὸν
Νεῖλον εἰπεῖν τὸν χρυσορρόαν ὄντως καὶ εὔσταχυν, ἔμπαλιν ἀ-
πὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν Χαιρέου ῥέοντα, ἡμερησίαν ὁδὸν οἶμαι
καὶ περαιτέρω. δότε μοι μικρὸν ἔτι ἐντρυφῆσαι τῷ διηγήματι·
ἐκεῖσε γάρ εἰμι, καὶ οὐδὲ ἀπαχθῆναι τὸν λόγον τῆς τελετῆς ἐκεί-
νης ῥᾴδιον. πῶλος μὲν ἦγεν αὐτόν (καὶ μή μοι τῆς ἀπονοίας
μέμψησθε) ὡς μικροῦ τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν ὁ πῶλος ἐκεῖνος, εἴτ᾽ οὖν
ὁ ἐξ ἐθνῶν λαός, ὃν εὖ ποιῶν ἐπιβαίνει τῶν τῆς ἀγνοίας δεσμῶν

λυσ·

λυόμενον, εἴτε τι ἄλλο βούλεται προδηλοῦν ὁ λόγος. κλάδοι δὲ αὐτὸν ὑποδέχονται, καὶ στρώσεις ἱματίων πολυανθῶν καὶ ποικίλων προρριπτουμένων τε καὶ ὑπορριπτουμένων. ἐνταῦθα μόνον ἀτιμασθέντος τοῦ ὑψηλοῦ καὶ πολυτελοῦς, καὶ τὸ ἴσον μὴ ἔχοντος. εἰκὼν καὶ αὕτη τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ. καὶ οἱ προβοῶντες καὶ προχορεύοντες, πλὴν ὅσον οὐ παίδων ὅμιλος μόνον τὸ εὔφημον ἦν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα γλῶσσα σύμφωνος καὶ ἀντίθετος, νικᾶν ἀλλήλους ἐπειγομένων. ἐῶ γὰρ λέγειν κρότους πανδήμους, καὶ μύρων ἐκχύσεις καὶ παννυχίδας, καὶ πᾶσαν φωτὶ καταστραπτομένην τὴν πόλιν, καὶ δημοσίους ἑστιάσεις καὶ οἰκιδίας, καὶ ὅσοις αἱ πόλεις τὸ φαιδρὸν ἐπισημαίνουσιν, ἃ τότε μεθ᾽ ὑπερβολῆς ἐκείνῳ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐχαρίζοντο. οὕτω τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, καὶ μετὰ τοιαύτης καταλαμβάνει τῆς πανηγύρεως. ἆρ᾽ οὖν ἐβίω μὲν, ὥσπερ εἰκὸς τοὺς λαοῦ τοσούτου προστησομένους; ἐδίδαξε δὲ οὐχ ὡς βεβίωκεν; ἠγώνισται δὲ οὐχ ὡς ἐδίδαξεν; ἐκινδύνευσε δὲ τῶν ὑπὲρ τοῦ Λόγου τινὸς ἠγωνισμένων ἔλαττον; τετίμηται δὲ ὧν ἠγώνισται μεῖον; κατῄσχυνε δέ τι τῶν τῆς εἰσόδου μετὰ τὴν εἴσοδον; οὐδαμῶς. πάντα δι᾽ ἀλλήλων ἐχόμενα, ὥσπερ ἐν λύρᾳ μιᾷ, καὶ τῆς αὐτῆς ἁρμονίας, ὁ βίος, ὁ λόγος, οἱ ἀγῶνες, οἱ κίνδυνοι, τὰ τῆς ἐπανόδου, τὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον. ὁμοῦ τε γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν καταλαμβάνει, καὶ οὐ πάσχει ταυτὸν τοῖς δι᾽ ἀμετρίαν ὀργῆς τυφλώττουσι, καὶ ὅ, τι ἂν προσπέσῃ, τοῦτο πρῶτον προσελωθοῦσι, κἂν ᾖ τῆς φειδοῦς ἄξιον ὂν τύχοι, τοῦ θυμοῦ δυναστεύοντος· ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα δοκιμήσεως καιρὸν εἶναι νομίσας· ἐπειδὴ τὸ μὲν πάσχον κακῶς ἀεὶ μετριώτερον, τὸ δὲ ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ αὐθαδῶς δρᾶν ἀκρατέστερον. οὕτω πρᾴως καὶ ἠπίως τὰ τῶν λελυπηκότων μεταχειρίζεται, ὡς μηδὲ αὐτοῖς ἐκείνοις, οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, ἀηδῆ γενέσθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐπάνοδον. καθαιρεῖ μὲν γὰρ τὸ ἱερὸν τῶν θεοκαπήλων καὶ χριστεμπόρων, ἵνα καὶ τοῦτο τὸν Χριστοῦ μιμήσηται, πλὴν ὅσον οὐ φραγγελλίῳ πλεκτῷ, λόγῳ δὲ πιθανῷ τοῦτο ἐργάζεται. καταλλάττει δὲ τὸ στα-

σιά-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ Ε.Υ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σιάζον, πρός τε αὐτὸ καὶ ἑαυτόν, οὐδενὸς τῶν συναγόντων προσ-
δεηθείς· λύει δὲ τοῖς ἠδικημένοις τὰς τυραννίδας, οὐδὲν δι-
ελὼν τοὺς τῆς αὐτοῦ μερίδος καὶ τῆς ἐναντίας· ἀνίστησι δὲ πεπτω-
κότα λόγον· παῤῥησιάζεται δὲ ἡ Τριὰς πάλιν ἐπὶ τὴν λυχ-
νίαν τεθεῖσα, καὶ λαμπρῷ τῷ φωτὶ τῆς μιᾶς θεότητος ταῖς
πάντων ψυχαῖς ἐναστράπτουσα. νομοθετεῖ δὲ τῇ οἰκουμένῃ πά-
λιν, ἐπιστρέφει δὲ πρὸς ἑαυτὸν πᾶσαν διάνοιαν· τοῖς μὲν ἐ-
πιστέλλων, τοὺς δὲ διδάσκων, ἔστι δὲ οὓς καὶ ἀκλήτους προσιόντας
σοφίζων, νόμον ἕνα προθεὶς τὸ βούλεσθαι, καὶ γὰρ τοῦτο μόνον ἐ-
ξήρκει πρὸς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος. ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν,
δύο λίθων μιμεῖται φύσεις ἐπαινουμένων. γίνεται γὰρ τοῖς μὲν
παίουσιν ἀδάμας, τοῖς δὲ στασιάζουσι μαγνῆτις, ἀῤῥήτῳ φύ-
σεως βίᾳ τὸν σίδηρον ἕλκουσα, καὶ τὸ στεῤῥότατον ἐν ὕλαις οἰκειου-
μένη. ἀλλ᾽ οὐ γὰρ ἔμελλε ταῦτα οἴσειν ὁ φθόνος, οὐδὲ τὴν Ἐκ-
κλησίαν ὁρῶν ἀνέξεσθαι. πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς δόξης, καὶ τῆς
παλαιᾶς ὑγιείας τάχιστα τοῦ διεστῶτος συνουλωθέντος, ὥσπερ ἐν
σώματι. διὰ τοῦτο ἐπανίστησιν αὐτῷ τὸν συναποστάτην ἑαυτοῦ
Βασιλέα, καὶ τὴν κακίαν ὁμότιμον, χρόνῳ μόνῳ λειπόμενον,
ὃς πρῶτος Χριστιανῶν Βασιλέων κατὰ Χριστοῦ ἐμάνη, καὶ ὃν ὤδινε
πόῤῥωθεν ἐν ἑαυτῷ Βασιλίσκον τῆς ἀσεβείας ἀναῤῥήξας ἀ-
θρόως, ἐπειδὴ καιρὸν ἔλαβεν, ὁμοῦ τε Αὐτοκράτωρ ἀναδείκνυ-
ται. καὶ κακὸς μὲν περὶ τὸν πιστεύσαντα Βασιλέα τὰ Βασί-
λεια γίνεται, κακίων δὲ περὶ τὸν σεσωκότα Θεόν. καὶ διωγμὸν
ἐννοεῖ τῶν πώποτε γενομένων ἀπανθρωπότατον, ὅσῳ τὸ πι-
θανὸν τῇ τυραννίδι μίξας (ἐφθόνει γὰρ τοῖς πάσχουσι καὶ τῆς ἐ-
πὶ τοῖς ἄθλοις τιμῆς) ἀμφίβολον ἐποίει, καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας
φιλότιμον, τὰς ἐν τοῖς λόγοις στροφὰς καὶ πλοκάς, ἐπὶ τὸν τρό-
πον μετενεγκών, ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ τρόπου καὶ
περὶ ἐκεῖνα σπουδάσας, καὶ τὸν σύνοικον αὐτῷ πονηρόν, τῆς πο-
λυτεχνίας μιμούμενος. οὗτος μικρὸν μὲν ἔργον ἐνόμισεν εἶναι,
τὸ πάντων Χριστιανῶν περικρατήσεσθαι γένος, μέγα δὲ τὸ Ἀθα-

νω

ξουσίᾳ κρατῆσαι, καὶ τῆς ἐκείνου περὶ τὸν λόγον ἡμῶν δυνάμεως. καὶ γὰρ ἑώρα μηδὲν ὂν αὐτῷ πλέον τῆς καθ' ἡμῶν ἐννοίας, διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀντιπαράταξιν καὶ ἀντίθεσιν, ἀεὶ τοῦ κενουμένου Χριστιανῶν ἀναπληρουμένου διὰ τῆς Ἑλληνικῆς προσθήκης, καὶ τῆς ἐκείνου συμβάσεως, ὃ καὶ παράδοξον. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν καὶ ὁμῶν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος παραλογιστὴς καὶ διώκτης, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ πλάσματος ἔτι μένει, καὶ τῆς σοφιστικῆς ἀνελευθερίας, ἀλλὰ τὴν πονηρίαν γυμνώσας, φανερῶς ὑπερορίζει τὸν ἄνδρα τῆς πόλεως. ᾔδει γὰρ τρισὶ παλαίσμασι τὸν συνάδων νικήσαντα, τελείας τυχεῖν καὶ τῆς ἀναρρήσεως. μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Πέρσαις μὲν ἡ δίκη δοῦσα τὸν ἀλιτήριον, ἐκεῖ δικάζει, καὶ Βασιλέα φιλότιμον παραπέμψασα, νεκρὸν ἐπανάγει μηδ' ἐλεούμενον, ὡς δὲ ἐγώ τινος ἤκουσα, μηδὲ τῷ τάφῳ προσλαμβανόμενον. ἀλλ' ὑπὸ τῆς σεισθείσης δι' αὐτὸν γῆς ἀποσειόμενον καὶ ἀναβρασσόμενον, προοίμιον οἶμαι τῆς ἐκεῖθεν κολάσεως. ἀνίσταται δὲ Βασιλεὺς ἕτερος, οὐκ ἀναιδὴς τῷ προσώπῳ κατὰ τὸν προειρημένον, οὐδὲ τοῖς πονηροῖς ἔργοις καὶ ἐπιστάταις ἐκθλίβων τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐσεβής τε καὶ ἥμερος, ὃς ἵνα ἐριστὴν ἑαυτῷ καταστήσηται τὴν τῆς Βασιλείας κρηπῖδα, καὶ ὅθεν δεῖ τῆς εὐνομίας ἄρξηται, λύει μὲν τοῖς Ἐπισκόποις τὴν ἐξορίαν τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι, καὶ πρὸ πάντων τῷ πρὸ πάντων τὴν ἀρετὴν, καὶ προδήλως ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πολεμηθέντι. ζητεῖ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ πολλῶν διασπασθεῖσαν καὶ συγχυθεῖσαν, καὶ εἰς πολλὰς δόξας καὶ μοίρας κατατετμημένην, ὥστε μάλιστα μὲν τὸν Κόσμον ὅλον οἷόν τι συμφωνῆσαι καὶ εἰς ἓν ἐλθεῖν τῇ συνεργίᾳ τοῦ Πνεύματος, εἰ δ' οὖ, ἀλλ' αὐτόν γε μετὰ τῆς βελτίστης συνεῖναι, κἀκείνῃ παρασχεῖν τὸ κράτος, καὶ παρ' ἐκείνης ἀντιλαβεῖν, λίαν ὑψηλῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τῶν μεγίστων διανοούμενος. ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα ἐδείχθη τοῦ ἀνδρὸς ἡ καθαρότης, καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. τῶν γὰρ ἄλλων ἁπάντων ὅσοι τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου, τρία

κεκινημένων, καὶ πολλῶν μὲν ὄντων τῶν περὶ τὸν Υἱὸν ἀῤῥωστούντων, πλειόνων δὲ τῶν περὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἔνθα καὶ τὸ ἧττον ἀσεβεῖν εὐσέβεια ἐνομίσθη, ὀλίγων δὲ τῶν κατ' ἀμφότερα ὑγιαινόντων, πρῶτος καὶ μόνος, ἢ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις ἀποτολμᾷ τὴν ἀλήθειαν, σαφῶς εἰπὼν καὶ διαῤῥήδην τῶν τριῶν μίαν θεότητα καὶ οὐσίαν ἐγγράφως ὁμολογήσας, καὶ ὅ τοῖς πολλοῖς τῶν Πατέρων ἀριθμῷ περὶ τὸν Υἱὸν ἐχαρίσθη πρότερον, τοῦτο περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὐτὸς ἐμπνευσθεὶς ὕστερον, καὶ δῶρον βασιλικὸν ὄντως καὶ μεγαλοπρεπὲς τῷ Βασιλεῖ προσενεγκὼν, ἔγγραφον τὴν εὐσέβειαν κατὰ τῆς ἀγράφου καινοτομίας, ἵνα Βασιλεῖ μὲν Βασιλεὺς, λόγῳ δὲ λόγος, γράμματι δὲ γράμμα καταπαλαίηται. ταύτην μοι δοκοῦσιν αἰδούμενοι τὴν ὁμολογίαν οἵ, τε τῆς Ἑσπερείας καὶ τῆς Ἑῴας ὅσον βιώσιμον, οἱ μὲν μέχρι διανοίας ἄγειν τὸ εὐσεβὲς (εἴ τι λέγουσιν αὐτοῖς πιστευτέον) περαιτέρω δὲ μὴ προάγειν, ὥσπερ τι νεκρὸν κύημα ταῖς ὠδῖσιν ἐναποθνήσκον· οἱ δὲ μικρὸν ἐξάπτειν ὥσπερ σπινθῆρα, ὅσον ἀφοσιοῦσθαι τὸν καιρὸν, ἢ τῶν ὀρθοδόξων τοὺς θερμοτέρους, ἢ τῶν λαῶν τὸ φιλόθεον· οἱ δὲ καὶ παῤῥησιάζεσθαι τὴν ἀλήθειαν, ἧς ἂν εἴην ἐγὼ μερίδος, οὐ γὰρ τολμῶ τι πλέον καυχήσασθαι, μηκέτι τὴν ἐμὴν δειλίαν οἰκονομῶν, ὡς δὴ τὴν τῶν σαθροτέρων διάνοιαν (ἱκανῶς γὰρ ᾠκονομήσαμεν, μήτε τὸ ἀλλότριον προσλαμβάνοντες, καὶ τὸ ἡμέτερον φθείροντες, ὃ κακῶν ὄντως ἐστὶν οἰκονόμων,) ἀλλ' εἰς φῶς ἄγων τὸν τόκον, καὶ μετὰ σπουδῆς ἐκτρέφων, καὶ ταῖς ἁπάντων ὄψεσι προτιθεὶς, ὡς ἤδη τελειούμενον. τοῦτο μὲν οὖν ἧττον ἐκείνου θαυμάζειν ἄξιον· ὁ γὰρ ἔργῳ τῆς ἀληθείας προκινδυνεύσας, τί θαυμαστὸν εἰ γράμματι ταύτην καθωμολόγησεν; ὃ δὲ μάλιστα τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζειν ἔπεισι, καὶ ζημία τὸ σιωπᾶν διὰ τὸν καιρὸν μάλιστα πολλὰς ποιοῦντα τὰς διαστάσεις, τοῦτ' ἔτι προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. γένοιτο γὰρ ἄν τι παίδευμα καὶ τοῖς νῦν ἡ πρᾶξις, εἰ πρὸς ἐκεῖνον βλέποιμεν. ὡς γὰρ ὕδατος ὁδὸς τέμνεται,

ναι, οὐ τοῦτο μόνον ὅσον ἡ χεὶρ ἀφῆκεν ἀρυομένη, ἀλλὰ καὶ ὅσον τῇ χειρὶ περιεχέθη τῶν δακτύλων ἐκρέον, οὕτω καὶ ἡμῶν οὐχ ὅσον ἀσεβὲς σχίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσον εὐσεβέστερον, οὐ περὶ δογμάτων μόνον μικρῶν καὶ παροράσθαι ἀξίων (ἧττον γὰρ ἂν ἦν τοῦτο δεινὸν) ἀλλ' ἤδη καὶ περὶ ῥημάτων εἰς τὴν αὐτὴν φερόντων διάνοιαν. τῆς γὰρ μιᾶς οὐσίας, καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λεγομένων μὲν ὑφ' ἡμῶν εὐσεβῶς· τὸ μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ τῆς θεότητος, τὸ δὲ τὰς τῶν τριῶν ἰδιότητας, νοουμένων δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς ὁμοίως, ἀλλ' οὐ δυναμένοις διὰ στενότητα τῆς παρ' αὐτοῖς γλώττης καὶ ὀνομάτων πενίαν, διελεῖν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀντεισάγουσι τὰ πρόσωπα, ἵνα μὴ τρεῖς οὐσίας παραδεχθῶσι, τί γίνεται; ὡς λίαν γελοῖον καὶ ἐλεεινόν. πίστεως ἔδοξε διαφορά, ἡ περὶ τὸν ἦχον μικρολογία. εἶτα Σαβελλισμὸς ἐνταῦθα ἐνενοήθη τοῖς τρισὶ προσώποις, καὶ Ἀρειανισμὸς ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι, τὰ τῆς φιλονεικίας ἀναπλάσματα. εἶτα τί; προστιθεμένου μικροῦ τινος ἀεὶ τοῦ λυποῦντος, ὃ λυπηρὸν ἡ φιλονεικία ποιεῖ, κινδυνώδες συναπορραγῆναι ταῖς συλλαβαῖς τὰ πέρατα. ταῦτ' οὖν ὁρῶν καὶ ἀκούων ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ μέγας τῶν ψυχῶν οἰκονόμος, οὐκ ᾠήθη δεῖν παριδεῖν τὴν ἄτοπον οὕτω καὶ ἄλογον τοῦ Λόγου κατατομήν, τὸ δὲ παρ' ἑαυτοῦ φάρμακον ἐπάγει τῷ ἀῤῥωστήματι. πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ; προσκαλεσάμενος ἀμφότερα τὰ μέρη οὕτω πράως καὶ φιλανθρώπως, καὶ τὸν νοῦν τῶν λεγομένων ἀκριβῶς ἐξετάσας, ἐπειδὴ συμφρονοῦντας εὗρε, καὶ οὐδὲν διεστῶτας κατὰ τὸν λόγον, τὰ ὀνόματα συγχωρήσας, συνδεῖ τοῖς πράγμασι, τοῦτο τῶν μακρῶν πόνων καὶ λόγων λυσιτελέστερον, οὓς πάντες ἤδη λογογραφοῦσιν, οἷς τις καὶ φιλοτιμία συνέζευκται, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως τι καὶ καινοτομεῖται περὶ τὸν λόγον. τοῦτο τῶν πολλῶν ἀγρυπνιῶν καὶ χαμαιναιῶν προτιμότερον, ὧν μέχρι τῶν κατορθούντων τὸ κέρδος. τοῦτο τῶν ἀοιδίμων ἐξορίων καὶ φυγῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐπάξιον. ὑπὲρ

γὰρ ὧν εἵλετο πάσχειν ἐκεῖνα, ταῦτα μετὰ τὸ παθεῖν ἀσπαζόμενος. τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιῶν διετέλει, τοὺς μὲν ἐπαινῶν, τοὺς δὲ πλήττων μετρίως, καὶ τῶν μὲν τὸ νωθρὸν διεγείρων, τῶν δὲ τὸ θερμὸν κατείργων· καὶ τῶν μὲν ὅπως μὴ πταίσωσι προμηθούμενος, τοὺς δὲ ὅπως διορθωθεῖεν πταίσαντες, μηχανώμενος· ἁπλοῦς δὲ τὸν τρόπον, πολυειδὴς τὴν κυβέρνησιν, σοφὸς τὸν λόγον, σοφώτερος τὴν διάνοιαν, πεζὸς τοῖς ταπεινοτέροις, ὑψηλότερος τοῖς μετεωροτέροις, φιλόξενος, ἱκέσιος, ἀποτρόπαιος, πάντα εἷς ἀληθῶς, ὅσα μεμερισμένως τοῖς ἑαυτῶν θεοῖς Ἑλλήνων παῖδες ἐπιφημίζουσι. προσθήσω δὲ καὶ ζύγιον, καὶ παρθένιον, καὶ εἰρηναῖον, καὶ διαλλακτήριον, καὶ ἐπιμηναῖον τοῖς ἐντεῦθεν ἐπαγομένοις. ὢ πόσας μοι προκλήσεις ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴ, πανταχόθεν καλεῖν ἐθέλοντι. βιώσας δὲ οὕτω, καὶ παιδευθεὶς καὶ παιδεύσας, ὥστε ὅρον μὲν ἐπισκοπῆς εἶναι τὸν ἐκείνου βίον καὶ τρόπον, νόμον δὲ ὀρθοδοξίας τὰ ἐκείνου δόγματα· τίνα μισθὸν τῆς εὐσεβείας κομίζεται; οὐδὲ γὰρ τοῦτο παρελθεῖν ἄξιον. ἐν γήρᾳ καλῷ καταλύει τὸν βίον, καὶ προστίθεται τοῖς πατράσιν αὐτοῦ, Πατριάρχαις, καὶ Προφήταις, καὶ Ἀποστόλοις, καὶ Μάρτυσι, τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἠγωνισμένοις. καὶ ἵνα εἴπω τινὰ βραχὺν ἐπιτάφιον, τιμᾶται τῶν εἰσοδίων τιμῶν τὴν ἐξόδιον πολυτελεστέραν, πολλὰ μὲν κινήσας δάκρυα, μείζονα δὲ τῶν ὁρωμένων τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν ταῖς ἁπάντων διανοίαις ἐναποθέμενος. ἀλλ' ὦ φίλη καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, ὁ καὶ λόγου καὶ σιωπῆς μέτρα καὶ μετὰ τῶν ἄλλων σου καλῶν διαφερόντως τιμήσας, ἡμῖν μὲν ἐνταῦθα στήσαις τὸν λόγον, εἰ καὶ τῆς ἀληθείας ἐνδεέστερον, ἀλλὰ τοῦ γε πρὸς δύναμιν οὐ λειπόμενον. αὐτὸς δὲ ἄνωθεν ἡμᾶς ἐποπτεύοις ἐλεαίνοις, καὶ τὸν λαὸν τὸν σὸν διεξάγοις τέλειον, τελείας τῆς Τριάδος προσκυνητὴν, τῆς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης καὶ σεβομένης. καὶ ἡμᾶς εἰ μὲν εἰρηνικῶς, καταδέξαιο καὶ συμποιμαίνοις, εἰ δὲ πολεμικῶς, ἐπανάγοις, καὶ

φρου-

προσλαμβανούσαις, καὶ στήσαις μετὰ σεαυτοῦ καὶ τὴν οἶος σὺ, κἂν μέγα ᾖ τὸ αἰτούμενον, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πᾶσα δόξα, τιμὴ, κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ,

Εἴτ' οὖν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος.

Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε. Χριστὸς ἐξ Οὐρανῶν, ἀπαντήσατε. Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε. ᾄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, καὶ ἵν' ἀμφότερα συνελὼν εἴπω· εὐφραινέσθωσαν οἱ Οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, διὰ τὸν ἐπουράνιον, εἶτα ἐπίγειον. Χριστὸς ἐν σαρκὶ, τρόμῳ καὶ χαρᾷ ἀγαλλιᾶσθε· τρόμῳ διὰ τὴν ἁμαρτίαν, χαρᾷ διὰ τὴν ἐλπίδα. Χριστὸς ἐκ Παρθένου, γυναῖκες, παρθενεύετε, ἵνα Χριστοῦ γένησθε μητέρες. τίς οὐ προσκυνεῖ τὸν ἀπ' ἀρχῆς; τίς οὐ δοξάζει τὸν τελευταῖον; πάλιν τὸ σκότος λύεται· πάλιν τὸ φῶς ὑφίσταται· πάλιν Αἴγυπτος σκότῳ κολάζεται· πάλιν Ἰσραὴλ στύλῳ φωτίζεται. ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ Πνεῦμα πλεονεκτεῖ, αἱ σκιαὶ παρατρέχουσιν, ἡ ἀλήθεια ἐπεισέρχεται, ὁ Μελχισεδὲκ συνάγεται, ὁ ἀμήτωρ ἀπάτωρ γίνεται, ἀμήτωρ τὸ πρότερον, ἀπάτωρ τὸ δεύτερον, νόμοι φύσεως καταλύονται. πληρωθῆναι δεῖ τὸν ἄνω Κόσμον. Χριστὸς κελεύει, μὴ ἀντιτείνωμεν. πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν Υἱὸς, καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ. τῷ γὰρ Σταυρῷ συνεπαίρεται, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλῆς τοῦ Πατρὸς Ἄγγελος. Ἰωάννης βοάτω· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου· κἀγὼ βοήσομαι τῆς ἡμέρας τὴν